AUTOTRADUCEREA ÎN ROMÂNIA. DE LA PRACTICA LA STUDIEREA AUTOTRADUCERII ÎN LIMBILE FRANCEZĂ ȘI ROMÂNĂ

Ileana Neli EIBEN
Universitatea de Vest din Timișoara, România

Abstract: Over time, numerous Romanian writers have resorted to self-translation either in order to "export" abroad works originally written in Romanian or to "import" into their country of origin works written and published in a foreign language. The theoretical interest in the topic, however, has not always matched these writers' endeavours in the practice of self-translation. Our paper examines the research on self-translation in Romania (beginnings and development), with a focus on the studies published in French and Romanian by Romanian scholars who belonged or still belong to the Romanian academic world.

Keywords: The practice/analysis of self-translation into and from Romanian, the study of self-translation, Romanian writers of French expression

În această lucrare ne propunem să abordăm fenomenul autotraducerii, însă nu pentru a trasa diacronic evoluția acestei practici traductive în spațiul românesc, ci pentru a vedea când și cum aceasta a devenit obiect de studiu pentru cercetătorii români. Vom mai încerca în cele ce urmează să vedem și cine sunt cei care au studiat acest tip particular de traducere și care sunt principalele lor direcții de cercetare. De asemenea, ne vom strădui să oferim și câteva repere

BDD-V4232 © 2017 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:44:49 UTC)

bibliografice care să permită o vedere de ansamblu asupra reflecțiilor referitoare la autotraducere în România.

Începutul ideilor despre autotraducere

De la începutul secolului al XVIII-lea până în secolul al XXI-lea, numeroşi scriitori români au făcut apel la autotraducere, fie pentru a „exporta" în străinătate opere scrise în limba română, fie pentru a „importa" în ţara lor natală opere scrise şi publicate într-o limbă străină. Primul care se cuvine a fi amintit aici este Dimitrie Cantemir care, după ce a scris în latină *Hronicul vechimei a Româno-Moldo-Vlahilor*, a socotit, așa cum putem citi în *Precuvântare* sau *Pridoslavie*, că ar fi cu strâmbătate și cu mare păcat „de lucrurile noastre, deciia înainte, mai mult streinii, de cât aĭ noștri să știe. De care lucru acmu de iznoavă ostenință luând, din limba lătinĭască ĭarăși pre cé a noastră românească le prefacem" (1901, 180). După această perioadă, limitând cercetarea noastră la scriitorii români de expresie franceză, putem observa că numărul celor care s-au autotradus a crescut simțitor de la un an la altul, de la un secol la altul. Din această categorie fac parte atât scriitori consacrați (de istorii literare): Alecu Russo, Dimitrie Bolintineanu, Alexandru Macedonski, Panait Istrati, cât și scriitori contemporani dintre care amintim doar câțiva: Paul Miclău, Virgil Tănase, Dumitru Țepeneag, Felicia Mihali, Irina Egli, Irina Mavrodin, Lelia Trocan etc. Cu toate acestea, de-a lungul timpului, studiile referitoare la autotraducere nu au urmat întotdeauna curba ascendentă a ceea ce ar putea constitui o istorie a autotraducerilor în spațiul românesc.

La începutul anilor ´80, în „Autotraducerea: un tip particular de traducere", Alexandru Niculescu (1980) semnala o cvasiabsenţă a contribuțiilor teoretice referitoare la traducerea auctorială, afirmând: „Printre tipurile diferite de traducere există unul de care teoria s-a ocupat destul de puțin: traducerea făcută de autorul însuşi sau, după cum se mai poate numi, autotraducerea" (84).

Această „tăcere" traductologică are, desigur, mai multe explicații.

În primul rând, lipsa de preocupări teoretice asupra acestui tip de traducere ar putea fi justificată de opinia că „a traduce propria operă sau a traduce opera altuia ar fi operaţiuni identice, care pun în mişcare mecanisme lingvistice şi echivalențe textuale egale"

BDD-V4232 © 2017 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:44:49 UTC)

(Niculescu 1980, 84). Aşadar, autotraducerea literară, fiind asociată fie cu bilingvismul de scriitură, fie cu traducerea literară propriu-zisă, nu a făcut obiectul unor cercetări de specialitate. Totuşi, se cuvine să diferenţiem autotraducerea de acestea din urmă deoarece ea reprezintă o formă particulară de traducere a propriei opere într-o altă limbă. De asemenea, trebuie subliniat faptul că studiul autotraducerii poate aduce o contribuţie esenţială la înţelegerea şi studierea traducerii literare. Printre altele, aceasta oferă informaţii cu privire la relaţia dintre (auto)traducător şi textul-sursă, la felul în care acesta alege să sacralizeze (sau nu) originalul şi la importanţa acordată destinatarului traducerii.

În al doilea rând, această „tăcere" traductologică ar trebui situată în contextul mai larg al studiilor despre traducere care, şi ele, au început să ia avânt la sfârşitul secolului al XX-lea şi au cunoscut o dezvoltare simţitoare în primul deceniu al mileniului al III-lea.

Ioan Kohn (1998), în articolul său „Romanian tradition" din *Encyclopedia of Translation Studies*, afirma că, până la acea dată, în spaţiul românesc, numărul cărţilor despre traducere era unul destul de redus[1] (540). De asemenea, în „Perspectives roumaines sur la traductologie", Maria Ţenchea şi Georgiana Lungu-Badea (2006) arătau că, până în 2003, an care delimitează investigaţia lor diacronică, cercetarea traductologică din România începea doar să prindă formă şi că numărul traductologilor în sensul strict al termenului era destul de redus (69).

Într-o publicaţie mai recentă: *Idei şi metaidei traductive româneşti*, Georgiana Lungu-Badea (2013) subliniază că deşi „nu se poate vorbi despre o tradiţie a disciplinei riguros teoretice a traducerii în spaţiul românesc" (109), există totuşi diverse şi numeroase studii despre traducere, decurgând, conform spuselor autoarei; „din numărul mare de traduceri efectuate în limba română" (110), în sensul că intensificarea activităţii de traducere „a determinat reglementarea aparatului ei critic" (125).

De asemenea, Magda Jeanrenaud (2015), în încercarea sa de a diagnostica „starea traductologiei româneşti", remarcă o sciziune între contribuţiile teoretice produse înainte şi după 1995, când ar fi avut loc,

[1] „Overall, however, the number of published books on translation remains relatively small".

BDD-V4232 © 2017 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:44:49 UTC)

după ea, procesul de „instituționalizare a traductologiei” (7) prin înființarea în cadrul facultăților de profil de noi secții la nivel de licență, de masterate specializate în traducere și interpretare, prin proliferarea tezelor de doctorat despre traducere, prin înființarea a două reviste consacrate exclusiv reflecției traductologice (*Atelier de traduction* și *Translationes*), prin organizarea de manifestări științifice sau câștigarea prin concurs a unor mari proiecte europene și naționale la care participă echipe întregi de cercetători (8).

În ceea ce privește studiul autotraducerii, se observă faptul că în ultimii douăzeci de ani aceasta a încetat să mai fie o *terra incognita*, ea bucurându-se din ce în ce mai mult de atenţia cercetătorilor. Consecința imediată a fost o intensificare a preocupărilor teoretice în acest domeniu și o creștere simțitoare a publicațiilor de specialitate care pot fi corelate și cu interesul sporit pentru traducerea auctorială în plan european și transatlantic, cu precădere în America de Nord. Să menționăm în treacăt că autotraducerea a făcut obiectul de cercetare al unor lucrări de referință:

- Oustinoff, Michael. *Bilinguisme d'écriture et auto-traduction, Julien Green, Samuel Beckett, Vladimir Nabokov*. Paris: L'Harmattan, 2001;
- Hokenson, Jan Walsh, Munson, Marcella. *The Bilingual Text, History and Theory of Literary Self-Translation*. Manchester: St. Jerome Publishing, 2007;
- Lagarde, Christian, Tanqueiro, Helena (sous la direction de), avec la collaboration de Stéphane Moreno. *L'autotraduction aux frontières de la langue et de la culture*. Limoges: Éditions Lambert-Lucas, 2013;
- Ferraro, Alessandra, Grutman, Rainier (dir.). *L'autotraduction littéraire — Perspectives théoriques*. Paris: Classiques Garnier, 2016;

al unor colocvii: Autotraduction: frontières de la langue et de la culture, Perpignan, 20-22 octombrie 2011; al unor numere de revistă: *Atelier de traduction* (7/2007), *Quaderns* (16/2009), *Oltreoceano* (5/2011), *Glottopol* (25/2015); dar și al unor centre de cercetare: Autotrad de la Universitatea din Barcelona.

BDD-V4232 © 2017 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:44:49 UTC)

Un survol al peisajului traductologic actual ne permite să observăm faptul că acestei „forme de traducere situate între bilingvism consecutiv și rescriere, i se acordă o atenție particulară” (Lungu-Badea 2013, 106). Motiv pentru care vom încerca în cele ce urmează să vedem cine sunt cei care plasează în centrul preocupărilor lor teoretice acest tip particular de traducere și cui am putea conferi statutul de „teoretician” al autotraducerii.

Autorii studiilor despre autotraducere

Parafrazându-l pe Ioan Kohn[2] (1998, 539), am putea spune că și în cazul autotraducerii, ca și al traducerii alografe, teoria este în strânsă legătură cu practica autotraductivă. Literatura de specialitate despre acest tip particular de traducere este scrisă, în general, de autotraducători profesioniști și de ne-traducători, în marea lor majoritate profesori care predau cursuri de traducere.

Prima categorie de autori este cea a ne-traducătorilor, în general, cadre didactice universitare care în preocupările lor teoretice, uneori de natură lingvistică sau literară, au abordat și fenomenul autotraducerii, acesta prin natura lui aflându-se la confluența mai multor discipline. Îi putem aminti aici pe: Alexandru Niculescu, Georgiana Lungu-Badea, Muguraș Constantinescu, Dumitru Chioaru. În cadrul categoriei ne-traducătorilor, o subcategorie, ar fi cea a doctoranzilor. Sub îndrumarea coordonatorilor, aceștia au realizat teze de doctorat având ca obiect principal de cercetare traducerea auctorială. De exemplu, Nicoleta Redinciuc, Anca A. Chetrariu, Aliteea-Bianca Turtureanu, Oana Dima, Eiben Ileana Neli, sub îndrumarea profesorilor universitari Muguraș Constantinescu, Georgiana Lungu-Badea și Basarab Nicolescu, au studiat diverse ipostaze ale autotraducerii la scriitori precum: Panait Istrati, Irina Mavrodin, Dumitru Tsepeneag, Felicia Mihali, Nancy Huston.

O a doua categorie, mult mai restrânsă, însă deosebit de importantă, este cea a scriitorilor care au reflectat asupra propriei lor practici (auto)traductive, cu ar fi de exemplu Paul Miclău și Irina Mavrodin.

---

[2] „Translation theory remains closely connected with practice in Romania. [...] most of the literature on translation is plubished by professional translators or the teachers of translation”.

BDD-V4232 © 2017 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:44:49 UTC)

O întrebare pe care ne-o punem și la care vom încerca să răspundem este dacă îi putem sau nu-i putem considera pe cei enumerați mai sus drept „teoreticieni ai autotraducerii".

Jean-René Ladmiral (2010) crede că punctul de plecare al devenirii adevăratului traductolog îl constitue activitatea de traducere (197). Traducătorul, aplecându-se asupra propriei activități traductive, este pus în situația de a reflecta asupra acesteia. Această reflecție materializându-se într-o formă scrisă și prezentând, bineînțeles, un conținut pertinent, dobândește statut de contribuție traductologică. Contribuind astfel la conturarea și consolidarea unei discipline, autorul studiului respectiv dobândește statutul de traductolog[3]. Să mai amintim și faptul că în viziunea aceluiași teoretician al traducerii, traductologia reprezintă un spațiu de gândire și teoretizare a activității de traducere[4] (200).

Sprijinindu-ne pe cele afirmate mai sus, am îndrăzni să-i atribuim Irinei Mavrodin, statutul de teoretician al autotraducerii în sensul strict al termenului. De altfel, ideile acesteia despre constituirea unei teorii a traducerii, respectiv a autotraducerii, converg cu cele ale traductologului francez. Și din perspectivă mavrodiniană tot traducătorul este cel care trebuie să contribuie la fundamentarea acestei discipline. Pentru ea, cazul „ideal" ar fi cel al traducătorului a cărui activitate nu se rezumă la transferul interligvistic al textelor literare. Acumulând cunoștințe despre literatura din care traduce, dar și înzestrat fiind cu competențe teoretice în mai multe domenii, precum lingvistica sau teoria literaturii[5] (Mavrodin 2005, 36), acesta

---

[3] „Si bien qu'en fait ce n'est pas le traductologue qui passait de la traductologie mais la traductologie qui créait le traductologue […]. Ce qui nous donne l'ordre suivant 1. Pratique traduisante; 2. Réflexion sur cette pratique; 3. Développement d'une discipline, la traductologie, ou plutôt d'un ouvrage, d'ouvrage traductologique et 4. Donc j'arrive à avoir le statut de traductologue".

[4] „La traductologie est un espace de réflexion, de théorisation de la pratique traduisante".

[5] „Évidemment, j'envisage ici le cas «idéal», et plutôt rare d'un traducteur, qui a le désir, le goût, le plaisir, et la vocation de traduire, mais qui possède aussi, outre une solide culture concernant la littérature dont il traduit, certaines compétences théoriques (puisées dans le champ de la linguistique, mais aussi et surtout, […], dans le champ de la théorie de la littérature)".

BDD-V4232 © 2017 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:44:49 UTC)

poate să acceadă la statutul de traductolog. Cu alte cuvinte „practica își creează teoria, iar teoria călăuzește și induce o practică, mișcare biunivocă la nesfârșit alternată” (Mavrodin 2006, 7).

Extrapolând aceste afirmații, am putea spune că reflecția mavrodiniană despre autotraducere izvorăște și ea dintr-o practică autotraductivă care a contribuit la conturarea a ceea ce autoarea numește, împrumutând termenul de la Jean Ricardou, o practico-teorie a (auto)traducerii. Să amintim că, pe lângă ampla activitate de traducere exercitată de Irina Mavrodin de-a lungul întregii sale vieți, o panoplie unde figurează nume de seamă ale literaturii române și universale (Mircea Eliade, Emil Cioran, Marcel Proust, Gérard Genette, Albert Cohen etc.), aceasta a desfășurat și o intensă activitate de autotraducere, transpunând în franceză o parte din creațiile sale poetice, *Capcana*/*Le piège*[6], *Uimire/Étonnement*[7], sau eseistice *Cioran sau marele joc/Cioran ou le grand jeu*[8].

Pentru ceilalți cercetători, autotraducerea reprezintă un dispozitiv de analiză și de cercetare, prin urmare, conform criteriilor stabilite de Jean-René Ladmiral și amintite mai sus, nu i-am numi teoreticieni ai traducerii auctoriale. Contribuțiile lor fiind expresii ale lingvisticii aplicate la autotraducere, studiilor literare aplicate la autotraducere, a filosofiei sau sociologiei aplicate la autotraducere ș.a.m.d., ei nu pot avea statutul de „puri teoreticieni” ai autotraducerii. Cu toate acestea, contribuțiile lor științifice nu sunt mai puțin importante: ele reflectă principalele direcții de cercetare din traductologia actuală.

Direcții de cercetare

Autotraducerea, datorită caracterului său dual (traducere și creație literară) se situează la confluența dintre discipline astfel încât ea poate fi abordată atât din perspectiva teoriilor traducerii literare, așa cum s-au dezvoltat ele în contextul traductologic actual, cât și din perspectiva teoriei literaturii prin problematizarea conceptelor de

[6] Mavrodin, Irina. *Capcana*/*Le piège.* București: Editura Curtea Veche, 2002.
[7] Mavrodin, Irina. *Uimire/Étonnement*. București: Editura Minerva, 2007.
[8] Mavrodin, Irina. *Cioran sau marele joc/Cioran ou le grand jeu.* București: Editura Institutului Cultural Român, 2008.

BDD-V4232 © 2017 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:44:49 UTC)

„autor”, „creație artistică”, „creativitate”, „text original”, „lectură plurală”, „literaritate” etc.

Această interdisciplinaritate inerentă fenomenului autotraducerii se reflectă și în cercetările românești. Acestea abordează traducerea auctorială atât ca proces, cât și ca rezultat, focalizându-se pe aspecte dintre cele mai diferite cum ar fi tandemul traducere/rescriere, relația autotraducător-traducător alograf sau cea dintre autotraducător și editor, statutul particular al autotraducătorului care își pune semnătura atât pe original, cât și pe textul tradus, strategiile de transfer interlingvistic și intercultural actualizate în procesul de traducere/rescriere, înscrierea operelor literare autotraduse în circuitul mondial sau chiar ficționalizarea actului de a traduce.

Considerațiile Irinei Mavrodin ocupând un loc special în panoplia ideilor românești despre autotraducere, se cuvine să le acordăm o atenție sporită în cele ce urmează. Datorită unei bogate experiențe de traducere, dar și datorită unor veritabile competențe teoretice, aceasta a vorbit în repetate rânduri (Mavrodin 2006, 2007, 2009) despre traducerea auctorială astfel încât s-a conturat în spațiul românesc ceea ce am îndrăzni să numim o teorie a autotraducerii.

Parafrazând afirmațiile ei despre teoria traducerii, am putea spune că și pentru elaborarea unei teorii a autotraducerii ea se raportează la propria ei practică autotraductivă, în sensul că face (traducere) și conștientizează puternic ceea ce face (Mavrodin 2006, 6). Astfel ea se situează pe teritoriul unei poietici/poetici a facerii autotraducerii/a rezultatului facerii autotraducerii, cu alte cuvinte pe teritoriul procesului autotraducerii și al autotraducerii ca operă rezultată din acest proces (5-6).

În ceea ce privește autotraducerea, Irina Mavrodin pleacă în demersul său teoretic de la întrebarea dacă aceasta se diferențiază în vreo privință cu adevărat semnificativă de traducere. Or întrebarea aceasta este capitală pentru abordarea și teoretizarea acestui tip de transfer interlingvistic. Așa cum am arătat și mai sus: mult timp autotraducerea nu a făcut obiectul unor cercetări de specialitate deoarece se considera că a-și traduce propria operă și a traduce opera altuia reprezintă „operațiuni identice” (Niculescu 1980, 84).

Irina Mavrodin demontează acest clișeu, problematizând chiar semnul egal pus abuziv între cele două acte de a traduce: a traduce

BDD-V4232 © 2017 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:44:49 UTC)

opera altui scriitor și a-și traduce propria operă. Pentru ea, diferența trebuie căutată în însăși originea lor, cu alte cuvinte, la autor.

În cazul traducerii alografe, „ne aflăm într-o situație de paradoxală (posibilă/imposibilă) alteritate, având drept rezultat un text care tinde spre realizarea unei identități" (Mavrodin 2006, 38), identitate care de altfel nici nu poate fi realizată din cauza barierei lingvistice impuse de structura diferită a celor două limbi implicate în procesul de traducere. Deși activitatea traducătorului se aseamănă, prin dimensiunea sa creativă, cu cea a autorului, acesta nu va putea crea o operă originală, ci un text-simulacru, sintagmă în care termenul „simulacru" trebuie înțeles ca „o imagine în oglindă în raport cu o „realitate" reflectată în oglindă" (38). Dacă originalul reprezintă realitatea și este imuabil, textul tradus, definit ca o „aparență sensibilă care se dă drept realitate" (38), este perisabil și necesită o reînnoire. După un anume interval de timp – mai mare sau mai mic, un nou autor-simulacru va reinterpreta și va retraduce opera originală, creând la rândul său „o frumoasă iluzie care funcționează din plin doar un timp, după care trebuie înlocuită cu o nouă iluzie" (39).

În perspectivă mavrodiniană, autotraducerea reprezintă un caz fericit de traducere care permite soluționarea relației dificile dintre scriitor și traducătorul său (Mavrodin 2006, 34), aceste două entități contopindu-se într-una singură: autotraducătorul. Relația pe care scriitorul o are cu propriul său text, mai exact dreptul de proprietate și cunoașterea globală, din interior, influențează atât autotraducerea ca proces, cât și autotraducerea ca rezultat al acestui proces. Autorul care se traduce, oricât

> „ar vrea să se lase constrâns de propriul lui text [...] nu poate juca până la capăt jocul dedublării [...]. El vrea să-și impună regula constrângerii și totuși știe că se află în fața propriei lui opere, asupra căreia, crede el în inconștientul lui creator cel mai profund, are (încă! pentru că mai este în viață!) toate drepturile. [...] De aceea, cel care se autotraduce nu poate scăpa de tentația de a rescrie un text pe care tot el l-a scris, de a-l rescrie uneori cu o dezinvoltură care poate face din textul de origine un simplu pretext" (Mavrodin 2006, 39).

Traducerea se transformă astfel în rescriere, uneori de-a dreptul „infidelă", a unui text devenit pre-text. Prin actul său de creație autorul-traducător nu mai produce un text-simulacru, ci o nouă

BDD-V4232 © 2017 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:44:49 UTC)

realitate, care se situează pe picior de egalitate cu primul text realitate, cel din limba de origine.

Trasând repere teoretice despre autotraducere, Irina Mavrodin propune o utilizare a termenului și într-un sens larg, pentru a vorbi despre activitatea de creație a scriitorilor care își compun opera într-o altă limbă decât cea maternă, autotraducere și bilingvism de scriitură devedind astfel sinonime. Sau într-un sens și mai larg, ea susține, precum Proust, că orice operă literară este o traducere, scriitorul dând formă unui discurs al său propriu, izvorât din adâncurile conștiinței sale.

Conform Irinei Mavrodin, am putea vorbi de mai multe ipostaze ale autotraducerii. „Un fel de autotraducere" ar fi și traducerea în care se înscrie cu putere personalitatea creatoare a celui care traduce. Este, de exemplu, cazul poeților Arghezi, Caraion, Beniuc care, traducând creațiile poetice ale lui Baudelaire, Appolinaire etc. se îndepărtează cu totul de textul de origine punându-și propria amprentă asupra textului tradus. Autoarea se arată foarte critică față de acest „fel de autotraducere" menționând că „rezultatul este incredibil, năucitor și jalnic, vădind prost gust și lipsa unui minim de cultură poetică, și mergând până la căderea absolută în derizoriu" (2009).

Tot despre „un fel de autotraducere", am putea vorbi și atunci când scriitorul se implică activ în traducerea făcută de altcineva, fără însă a semna, alături de traducător, textul reformulat într-o altă limbă. Putem aminti aici versiunea în franceză *Des larmes et des saints* a cărții lui Emil Cioran, *Lacrimi și sfinți*. Filosoful de origine română „a suprimat, a modificat, a remodelat, a rescris totul cu mâna Sandei Stolojan, o mână supusă care i-a pus în mișcare starea creatoare, transformând-o în propriul act de creație al lui Emil Cioran" (Mavrodin 2006, 40). În astfel de situații traducerea coincide cu autotraducerea și realitatea textului tradus anihilează simulacrul textului tradus.

Dacă ar fi să sintetizăm ideile Irinei Mavrodin despre autotraducere, am putea spune că aceasta discută relația dintre traducerea auctorială și traducerea alografă din perspectiva conceptului de „simulacru". În raport cu opera originală, textul tradus are statutul de simulacru pe când textul tradus/rescris de

BDD-V4232 © 2017 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:44:49 UTC)

autotraducător are un statut similar cu cel al textului-sursă din care acesta derivă.

Încercare de sistematizare a lucrărilor consacrate autotraducerii

Numărul lucrărilor dedicate problematicii autotraducerii a sporit în ultimele decenii, de aceea vom încerca în cele ce urmează să facem o cartografiere a peisajului traductologic românesc. Această trecere în revistă comportă și omisiuni determinate de o limitare intenționată a investigației noastre la studiile publicate în limbile franceză și română de către cercetători români care și-au desfășurat sau continuă să-și desfășoare activitatea în mediul academic românesc.

Pentru colectarea de date am folosit atât surse tipărite, cât și surse disponibile online. În acest sens, am încercat să repertoriem studiile referitoare la autotraducere apărute în țară și străinătate și le-am grupat în cărți de autor, capitole de carte și contribuții la volume colective, articole și interviuri. Tezele de doctorat care nu au fost publicate, sunt omise din această listă de lucrări științifice. Am trecut în revistă studiile în care fenomenul autotraducerii este principala temă de cercetare, termenul regăsindu-se de cele mai multe ori în titlul publicației, dar le-am mai reținut și pe cele în care ea este o temă conexă decurgând firesc din obiectul principal al cercetării.

Din această listă bibliografică i-am omis pe cercetătorii străini care au publicat studii despre autotraducere în reviste de specialitate din România, chiar dacă se focalizează pe scriitori români cum ar fi, de exemplu, contribuțiile lui Hélène Lenz, precum și pe cei de origine română, dar care activează în alte spații geografice (Carla Taban).

Cărți de autor

Ceban, Tamara. *Traduction. Autotraduction.* București: Ars Docendi Publishing House, Universitatea din București, 2011.

Chioaru, Dumitru. *Bilingvismul creator, studii de literatură comparată despre scriitori de expresie română şi franceză*. Cluj: Limes, 2013.

Hetriuc, Maria-Cristina. *Traduction, autotraduction, reecriture de l'œuvre de Panait Istrati. La composante multiculturelle*.

BDD-V4232 © 2017 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:44:49 UTC)

Suceava: Editura Universității „Ștefan cel Mare” din Suceava, 2015.

Lungu-Badea, Georgiana, Margareta Gyurcsik (ed.). *Dumitru Tsepeneag. Les Métamorphoses d'un créateur: écrivain, théoricien, traducteur*. Timișoara: Editura Universităţii de Vest, 2006.

Lungu-Badea, Georgiana. *D. Tsepeneag et le régime des mots*. Timișoara: Editura Universităţii de Vest, 2009.

Turtureanu, Aliteea. *Translinguisme et transculture dans l'œuvre de Nancy Huston*. Iaşi: Editura Junimea, 2014.

Capitole de carte sau Contribuții în volume colective din țară și străinătate

Brăileanu, Luminița. „Un pont entre la France et la Roumanie: la traduction d'auteur”. In: Maryvonne Perrot (sous la direction de). *Création et créativité dans les littératures francophones.* Dijon: Éditions Universitaires de Dijon, 1996: 153-159.

Ceban, Tamara. „La problématique de l'autotraduction chez Panaït Istrati”. In: *La Francopolyphonie: Langues et identité: Colloque International*, Chisinau, ULIM, 23–24 mars 2007, vol. I: 147-151. Disponibil online la: http://reviste. asm.md/files/01_FP2_2_1_Francopolyphonie_1_integral_whole_issue.pd f#page=147.

Chetrariu, Anca. „Autotraducerea – o rescriere? Cazul Irinei Mavrodin”. In: *Volumul conferinței de studii umaniste și perspective interculturale.* Târgu-Mureș, 14-15 aprilie 2011.

Chetrariu, Anca. „Aventura autotraducerii la Irina Mavrodin”. Disponibil online la: http://doctorat2010.usv.ro/ art_doctoranzi/89/aventura%20traducerii.pdf

Constantinescu, Muguraș. „Panait Istrati: Autotraduction, réécriture (premier et second) original”. In: Christian Lagarde & Helena Tanqueiro (eds.). *L'Autotraduction aux frontières de la langue et de la culture.* Limoges: Editions Lambert Lucas, 2013: 153-160.

Constantinescu, Muguraș. „Quête de langue(s), quête d'identité(s) en traduction”. In Gidni, *The Proceedings of the International Conference Globalization, Intercultural Dialogue and*

BDD-V4232 © 2017 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:44:49 UTC)

National Identity. 2004, Vol. 1: 588-596. Disponibil online la: http://www.upm.ro/gidni/GIDNI-01/Lds/Lds%2001%2081.pdf [Huston]

Cuciuc, Nina. „Proiecţia dualităţii lingvistico-culturale în actul autotraductiv al autorului din diaspora". Disponibil online la: http://www.philippide.ro/diaspora%20culturala_2009/03%20N.%20CUCIUC.pdf

Eiben, Ileana Neli. „Repères pour l'étude de l'autotraduction en France au Moyen Âge". In: Ramona Maliţa, Mariana Pitar, Dana Ungureanu (ed.). *Agapes francophones*. Actes du Xe Colloque International d'Etudes Francophones, CIEFT 2013 „Voyages". Szeged: Jate Press, 2013: 331-339.

Eiben, Ileana Neli. „Deux méthodes de se traduire: Dumitru Tsepeneag et Felicia Mihali". In: Georgiana Lungu-Badea (éd.). *De la méthode en traduction et en traductologie.* Timișoara: Editura Eurostampa, 2013, 203-213.

Eiben, Ileana Neli. „Transformations et transmutation de Țara brânzei [Le Pays du fromage] de Felicia Mihali au Québéc". In: Klaus-Dieter Ertler, Martin Löschnigg, Yvonne Völkl (eds./éds.). *Europe – Canada, Transcultural Perspectives/ Perspectives transculturelles*. Frankfurt: Peter Lang, 2013: 103-112.

Jeanrenaud, Magda. „Les auto-traductions de Panaït Istrati". In: Iulian Popescu (ed.). *Valeriu Stoleriu – Val Panaitescu. In honorem*. Iași: Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi, 2009: 172-213.

Jeanrenaud, Magda. „Quelques réflexions en marge des auto-traductions de Panaït Istrati". In: Magda Jeanrenaud. *La Traduction là où tout est pareil et rien n'est semblable.* Paris/Bucarest/Jerusalem: EST Samuel Tastet Editeur, 2012: 191–242.

Lungu-Badea, Georgiana. „L'ipséité de l'écrivain bilingue. Écriture bilingue: continuité et/ou rupture?". In: Maia Morel (coord.). *Parcours interculturels: Être et devenir.* Côte-Saint-Luc: Éditions Peisaj, 2010: 144-156.

Mavrodin, Irina. „Autotraducerea: realitate sau simulacru?". In: Irina Mavrodin. *Despre traducere: literal și în toate sensurile*. Craiova: Scrisul Românesc, 2006: 38-40.

BDD-V4232 © 2017 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:44:49 UTC)

Niculescu, Alexandru. „Autotraducerea: un tip particular de traducere”. In: Alexandru Niculescu. *Între filologie şi poetică*. Bucureşti: Editura Eminescu, 1980: 84-96.

Redinciuc, Nicoleta. „Le double visage de Panaït Istrati: traduction et autotraduction”. In: Christian Lagarde & Helena Tanqueiro (eds.). *L'Autotraduction aux frontières de la langue et de la culture*. Limoges: Editions Lambert Lucas, 2013: 161–168.

Steiciuc, Elena-Brânduşa. „Vassilis Alexakis: Le passage d’une langue à l’autre”. In: *La Francopolyphonie: Les valeurs de la Francophonie*: Colloque International – Chisinau, ULIM, 21–22 mars 2008. Chișinău: Université Libre Internationale de Moldova, 2008: 114-119.

Articole în reviste de specialitate din țară și străinătate

Arnat, Mihaela. „Autour de l’autotraduction chez Miron Kiropol”. *Atelier de traduction*, 2005, n° 4: 177-180. Suceava: Editura Universității „Ștefan cel Mare” din Suceava.

Constantinescu, Muguraș. „Istrati, autotraducteur en quête d’identité culturelle”. *Atelier de traduction*, Dossier: „L’Autotraduction”, 2007, n° 7: 191-202. Suceava: Editura Universității „Ștefan cel Mare” din Suceava.

Constantinescu, Muguraș. „La traduction du langage religieux dans l'œuvre de Panait Istrati”. *Atelier de traduction*, Dossier: „La traduction du langage religieux” (II), 2008, n° 10: 51-65. Suceava: Editura Universității „Ștefan cel Mare” din Suceava.

Constantinescu, Muguraș. „L’auto-traduction dans tous ses états”. *Atelier de Traduction*: Dossier: „La traduction caduque, retraduction et contexte culturel (en diachronie)”. 2011, n° 16: 221-224. Suceava: Editura Universității „Ștefan cel Mare” din Suceava.

Eiben, Ileana Neli. „De l’autotraduction à la recréation d’une œuvre. *Le pays du fromage* de Felicia Mihali”. *Language and literature european landmarks of identity*/*Limbă şi literatură, repere identitare în context european*. 2009, vol. II, n° 5: 267-274. Pitești: Editura Universităţii din Piteşti.

Eiben, Ileana Neli. „L’auteur, le traducteur et l’éditeur à la rencontre du lecteur. *Le Pays du fromage* de Felicia Mihali”. *Revue*

BDD-V4232 © 2017 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:44:49 UTC)

Internationale d'Études en Langues Modernes appliquées/ International Review of Studies in Applied Modern Languages, 2013. Supplément au numéro 6: 13-22. Cluj-Napoca: Roprint.

Eiben, Ileana Neli. „Essai d'une *critique illustrative*. Étude de cas, *Le Pays du fromage* de Felicia Mihali". *Atelier de traduction*, Dossier: „La critique des traductions", 2013, n° 19: 61-73. Muguraș Constantinescu, Daniela Hăisan. Suceava: Editura Universității „Ștefan cel Mare" din Suceava.

Gligore, Daliana. „Francophonie, périphérie et auto-traduction: le cas de Gherasim Luca". Disponibil online la: http://ler.letras.up.pt/uploads/ficheiros/5801.pdf

Hetriuc, Cristina. „Alexandru Talex – Traducteur de Panaït Istrati en roumain". *Doct-us*. 2009, n° I/1: 124–129.

Hetriuc, Cristina. „Projet de traduction: Eugen Barbu, traducteur de Panaït Istrati". *Atelier de traduction*, Dossier: „Le traducteur un ambassadeur culturel (facteur de mediation entre cultures)". 2010, n° 13: 55-69. Suceava: Editura Universității „Ștefan cel Mare" din Suceava.

Hetriuc, Cristina. „L'enjeu de l'autotraduction istratienne". *Revue Internationale d'Études en Langues Modernes Appliquées/ International Review of Studies in Applied Modern Languages*. 2011, n° 4: 291-304.

Hetriuc, Cristina. „Quelques aspects des stratégies de transfert culturel dans Présentation des haïdoucs de Panaït Istrati". *Atelier de traduction*. 2009, n° 12: 41-54. Suceava: Editura Universității „Ștefan cel Mare" din Suceava.

Lungu-Badea, Georgiana. „Vues d'ensemble sur la creation bilingue et l'autotraduction chez Tsepeneag. Schéma du processus de traduction, autotraduction et création (quasi)simultanément bilingue". *Analele Universității de Vest din Timișoara.* 2005: 199-207.

Lungu-Badea, Georgiana. „Sur le bilinguisme du soi. Fictionnalisation des actes d'écrire et de traduire". *Dialogues francophones*. 2008, n° 14: 19-26. Timișoara: Editura Universității de Vest.

Lungu-Badea, Georgiana. „Les voix fédérées ou confédérées de l'auteur et du traducteur". *Revue Internationale d'Études en Langues Modernes Appliquées/International Review of*

BDD-V4232 © 2017 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:44:49 UTC)

Studies in Applied Modern Languages. 2011, n° 4: 71-84. Cluj-Napoca: Risoprint.

Lungu-Badea, Georgiana. „Identités composites, fédérées, émiettées ou insularités, masques et ombres". In: Snezana Guduric *et al*. (éds.). *Langues et cultures dans le temps et l'espace*, Novi Sad, 2013: 263-271.

Mavrodin, Irina. „Autrotraducerea: O altă lectură posibilă a scriiturii lui Cioran". *Saeculum*, 2007, n 4: 21-22.

Mavrodin, Irina. „L'autotraduction: une œuvre nonsimulacre". *Atelier de traduction*, Dossier: „L'autotraduction". 2007, n° 7: 51-56. Suceava: Editura Universității „Ștefan cel Mare" din Suceava.

Miclău, Paul. „L'autotraduction de l'autofiction comme retour à l'être". *Atelier de Traduction*: Dossier: „L'autotraduction". 2007, n 7: 41-47. Suceava: Editura Universității „Ștefan cel Mare" din Suceava.

Pioraş, Valeria-Maria. „Autotraducerea la scriitorii români din diáspora: Les enjeux de l'auto–traduction: De la tératologie à la re-écriture". *Annales Universitaris Apulensis*: Series Philologica. 2002, n° 3: 199-202.

Pioraş, Valeria–Maria. „L'auto–traduction: Quelques repères théoriques". *Lecturi Filologice*. 2003, n° 4: 87-95.

Pioraş, Valeria–Maria. „La traduction auctoriale entre version et ré–écriture". *Philologica*. 2003, n° 2: 85-88. Disponibil online la: http://www.uab.ro/reviste_recunoscute/philologica/philologica_2003_tom2/14.pioras_valeria_maria.pdf

Pioraş, Valeria–Maria. „Ilie Constantin: rivages et rythmes". *Annales Universitatis Apulensis. Series Philologica*. 2007, n° 1/2: 149-154.

Pioraş, Valeria–Maria. „L'auto–traduction chez les écrivains bilingues franco-roumains contemporains". *JoLIE*. 2011, n° 4: 101-110. Disponibil online la: http://www.uab.ro/jolie/2011/8_pioras_valeria.pdf [journal article]

Popescu, Costin. „Jocul de-a societatea/Jouer à la société". *Atelier de traduction*, Dossier: „L'autotraduction". 2007, n° 7: 27-40. Suceava: Editura Universității „Ștefan cel Mare" din Suceava.

Rădulescu, Anda. „Entre censure et autocensure littéraire en Roumanie: L'odyssée d'un journal intime à l'époque

BDD-V4232 © 2017 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:44:49 UTC)

communiste ". *TTR: traduction, terminologie, rédaction*. 2010, vol. 23, n° 2: 23-52.

Rădulescu, Anda. „La déportation des «ennemis» du régime communiste roumain: sur quelques «figures» de l'auto-traduction". *Annales de l'Université de Craiova. Série Sciences philologiques. Langues et Littératures romanes*. Anul XVIII, 2014, n° 1: 65-91. Craiova: Editura Universitaria.

Steiciuc, Elena-Brânduşa. „Le transport de la spécificité culturelle chez Paul Miclău". *Atelier de traduction,* Dossier: „Identite, diversite et visibilite culturelles – dans la traduction du discours litteraire francophone". 2009, n° 12: 167-172. Suceava: Editura Universităţii „Ştefan cel Mare" din Suceava.

Tenescu, Alina. „La dialectique de la traduction et de la communication interculturelle dans *Le mot sablier* de Dumitru Tsepeneag". *Atelier de traduction.* 2006, n° 5-6: 27-38. Suceava: Editura Universităţii „Ştefan cel Mare" din Suceava.

Toma, Iulian. „L'auto-traduction chez Gherasim Luca". *Atelier de traduction*. 2004, n° 1: 51-59. Suceava: Editura Universităţii „Ştefan cel Mare" din Suceava.

Zamfir, Balan. „Moş Anghel, de Panaït Istrati: Autotraducere sau rescriere?". *Analele Ştiinţifice ale Universităţii „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi* (Serie Nova: Limbi şi Literaturi Străine). 1998, n° I: 53-65.

Interviuri în reviste de specialitate din ţară şi din străinătate

Constantinescu, Muguraş/Irina Mavrodin. „Irina Mavrodin sur l'autotraduction". *Quaderns*: *Revista de Traducció*. 2009, n° 16: 165-168. Disponibil online la: http://www.raco.cat/index.php/quadernstraduccio/article/viewFile/139944/191123.

Steiciuc, Elena-Brânduşa/Felicia Mihali. „La rencontre avec la nouvelle langue s'est produite sur et dans mes textes". *Atelier de traduction,* Dossier: „L'Autotraduction". 2007, n° 7: 15-23. Suceava: Editura Universităţii „Ştefan cel Mare" din Suceava.

Un survol al acestor repere bibliografice ne permite să facem câteva observaţii. Majoritatea cercetătorilor români plasează în centrul preocupărilor lor academice operele scriitorilor de origine română

BDD-V4232 © 2017 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:44:49 UTC)

(Panait Istrati, Dumitru Tsepeneag, Paul Miclău etc.), ceea ce relevă o tendință de a valorifica și de a recupera autorii care au migrat și și-au desfășurat activitatea în alte spații geografice. De asemenea, se mai poate constata și faptul că majoritatea capitolelor de carte au fost publicate în străinătate, pe când articolele au apărut în țară, cele mai multe în revista *Atelier de traduction* care, de alfel, a și consacrat numărul 7/2007 acestei tematici.

Principala concluzie care se desprinde din comunicarea noastră este că în spațiul românesc, studiul autotraducerii a cunoscut o dezvoltare simțitoare în ultimele două decenii. Prin urmare, intensificarea activității științifice a dus la creșterea numărului de publicații (cărți, capitole de carte, articole, interviuri cu autotraducători) referitoare la acest tip particular de transfer interlingvistic și la conturarea unei teorii a autotraducerii prin contribuția Irinei Mavrodin.

Referințe bibliografice

Cantemir, Dimitrie. *Hronicul vechimei a Romano-Moldo-Vlahilor*. Bucuresci: Inst. de arte grafice „CAROL GÖBL", 1901.

Jeanrenaud, Magda. „Câteva reflecții cu privire la starea traductologiei românești". *Diacronia*, 17 iulie 2015. Disponibil online la: http://www.diacronia.ro/ro/journal/issue/2/A20/ro (accesat în 10 noiembrie 2015).

Kohn, Janós. „Romanian tradition". In: Mona Baker (ed.). *Routledge Encyclopedia of translation studies*. London and New York: Routledge, 1998: 539-541.

Ladmiral, Jean-René. „Qu'est-ce qu'un traductologue?". Interviu realizat de Georgiana Lungu-Badea. *Translationes*. 2010, n° 2: 193-202. Georgiana Lungu-Badea. Timișoara: Editura Eurostampa.

Lungu-Badea, Georgiana. *Idei și metaidei traductive românești (secolele XVI-XXI)*. Timișoara: Editura Eurostampa, 2013.

Mavrodin, Irina. „Le faire du traducteur de littérature ou pour une pratico-théorie auctoriale". *Atelier de traduction*, 2005, n° 3: 35-38. Suceava: Editura Universităţii „Ștefan cel Mare" din Suceava.

BDD-V4232 © 2017 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:44:49 UTC)

Mavrodin, Irina. *Despre traducere: Literal și în toate sensurile*. Craiova: Scrisul Românesc, 2006.
Mavrodin, Irina. „L'autotraduction: une œuvre nonsimulacre". *Atelier de traduction*, Dossier: L'autotraduction, 2007a, n° 7: 51-56. Suceava: Editura Universităţii „Ștefan cel Mare" din Suceava.
Mavrodin, Irina. „Autrotraducerea: O altă lectură posibilă a scriiturii lui Cioran". *Saeculum*, 2007b, n 4: 21-22.
Mavrodin, Irina. „Despre un fel de autotraducere". *Convorbiri literare*. 2009. Disponibil online la: http://convorbiri-literare.dntis.ro/MAVRODINapr7.html (accesat în 10 noiembrie 2015).
Niculescu, Alexandru. „Autotraducerea: un tip particular de traducere". In: Alexandru Niculescu. *Între filologie şi poetică*. Bucureşti: Editura Eminescu, 1980: 84-96.
Țenchea, Maria, Lungu-Badea, Georgiana. „Perspectives roumaines sur la traductologie". In: Michel Ballard et Ahmed El Kaladi, *Traductologie, Linguistique et traduction*. Arras: Artois Presses Universite, 2003: 69-79.
Țepeneag, Dumitru. „Un minimalist înrăit: Dumitru Țepeneag". Interviu realizat de Georgiana Lungu Badea. *Orizont*. n° 10 (1465), Serie nouă, XVI; 20 oct./2004: 4-5, reeditare „Un minimaliste acharné: Dumitru Tsepeneag". Tradus din limba română de Andreea Gheorghiu. *Dialogues francophones*., 2006, n° 12: 199-208, Timişoara: Editura Universităţii de Vest.

Notiță biobibliografică

Ileana Neli EIBEN, asistent universitar doctor, predă limba franceză la Universitatea de Vest din Timişoara, Facultatea de Litere, Istorie și Teologie, Departamentul de limbi și literaturi moderne. Este membru fondator al asociațiilor: Asociația de Studii Francofone DF și Asociația ISTTRAROM-Translationes, și membru al mai multor organizații profesionale: Conseil International d'Études Francophones, l'Association Internationale des Études Québécoises, l'Association d'Études Canadiennes en Europe Centrale, SEPTET, Association Canadienne de Traductologie și SoFT. Ea a participat la numeroase

BDD-V4232 © 2017 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:44:49 UTC)

manifestări științifice naționale și internaționale și a publicat mai multe studii în volume colective sau în reviste de specialitate. Principalele sale axe de cercetare sunt: teoria, practica și didactica traducerii și literaturile francofone.

BDD-V4232 © 2017 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:44:49 UTC)